

SOBRE ON ESTUDIÀ MEDICINA EL DR. MIQUEL OLEO QUADRADO (1739-1813)

Blai LLOPIS FANER

Sobre el tema d'on estudià Medicina el Dr. Miquel Oleo Quadrado (1739-1813), si ens referim al fet de conèixer la Universitat on assistí i on assolí el grau de doctor, hem de dir que fins ara no tenim cap dada oficial, ni sabem de ningú que n'hagi publicada cap.

Ell va néixer i va morir a Ciutadella de Menorca, on era preceptiu la presentació del certificat del grau universitari, per exercir el que deien *la Facultat*, però fins al moment a l'Arxiu Històric Municipal de Ciutadella, actualment en fase d'organització, ordenació i registre, tal document no ha sortit a la llum, malgrat que se n'han trobat altres de la mateixa època. Tampoc no l'hem vist a l'Arxiu Històric de la UIB de Palma de Mallorca,¹ i tampoc al Col·legi de Cirurgians de Barcelona². Naturalment, continuam la recerca en aquest sentit, però creiem que és molt profitós seguir com i on adquirí els seus coneixements, perquè freqüentment no foren assolits en aquest segle dins l'àmbit universitari.

Ara bé, que Miquel Oleo estudiàs les arts menors de Filosofia i Gramàtica a Ciutadella és extremadament probable. Els agustins del Convent del Socors i els frares de Sant Francesc de Ciutadella impartien el que anomenaven *les menors*, pas previ per accedir a la Universitat, a més dels agustins del Convent del Toro i els centres d'ensenyament de Maó, sense comptar els professors particulars que generalment eren clergues.

L'ambient de família era molt favorable al desenvolupament cultural de Miquel Oleo. Els Quadrado tenien en aquest temps una forta tradició

¹ Llibre de Graus. A.H. de la UIB.

² Manifestació personal del Dr. Massons, arxiver actual de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia a Barcelona.

religiosa, que també volia dir cultural i així veiem com per aquestes dates³ hi havia un Francesc Quadrado, metge; al convent dels agustins hi havia Fra Josep Quadrado, lector jubilat, i també Joan Quadrado. Els anys posteriors hi havia al Convent de Santa Clara la monja en clausura Magdalena Quadrado i encara, com a familiar més pròxim, hi havia el seu germà Francesc Oleo Quadrado, prevere, el que completava la representació religiosa i cultural de la seva família.

Pel *Llibre dels Convents*⁴ sabem que al Convent de Sant Francesc a Ciutadella hi havia Fra Francesc Seguí que era mestre de Gramàtica i que Fra Josep Cardona, Fra Francesc Gelabert i Fra Miquel Sintès eren lectors de Filosofia.

Veiem per tant que cap dificultat podia tenir Miquel Oleo per fer els estudis previs per a la Universitat a la mateixa Ciutadella. Nosaltres creiem que va fer les Arts menors al convent dels agustins i ens basam en una carta⁵ que el Dr. Francesc Salvà escrigué al Dr. Miquel Oleo un dia 8 d'Octubre; la carta, cosa que feia sovint, no duia l'any, però per la situació cronològica dins l'epistolari creiem que no devia ésser més tard de 1786; la carta diu: *El día 8 de Octubre pasado estuve dos dias de viaje en compañía de un amigo de Vd. El Prior de los Agustinos de Torruella de Montgrí que tuvo el gusto de tratarle en el tiempo que estuvo en la isla leyendo Filosofía y que me confirma en mi concepto. Lo mismo ha hecho en sus cartas mi correspondiente y amigo el Dr. Evinent, Médico de Mallorca. Todo esto ha servido para hacer más lisonjera mi amistad. B.L.M. de V.M. Dr. Francisco Salvà.*

Miquel Oleo Quadrado

A més, segons les dades del llibre de difunts de la Cúria del Bisbat de Menorca a Ciutadella, quasi tots els Oleo Quadrado estan enterrats a la capella del Santíssim del Convent del Socors, dels agustins, i en aquell temps, com ara, el clientelisme es respectava.

Des d'any 1756 a l'any 1763 Menorca va estar sota la dominació francesa, quan per Miquel Oleo era arribada l'hora de plantejar-se la qüestió dels estudis universitaris⁶, ja que l'edat més freqüent del començament dels

³ Rafael Oleo Quadrado. *Historia de Menorca*. T.II, pp.88. Ed.1876.

⁴ Llibre dels Convents. Arxiu Històric de l'Illa de Mallorca. Palma de Mallorca

⁵ Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona. Epistolari. Lligall nº 2 de Francesc Oleo Quadrado.

⁶ Llibre de Graus. A.H. de la UIB.

mateixos segons el *Llibre de Graus* al qual abans ens hem referit, era de 17 a 19 anys. I quina era l'oferta que tenia davant Miquel Oleo?. La situació dels menorquins en aquest sentit era complexa, canviant i a vegades difícil. Amb les ocupacions estrangeres és veritat que entrava un aire intel·lectual renovador i venien persones amb idees noves i revitalitzadores, però també venien problemes i dificultats. Durant la primera dominació britànica (1714-1756) i la segona (1763-1782) les autoritats estaven reticents a permetre els estudiants assolir títols a les universitats espanyoles o franceses, perquè les dues nacions lligades pel pacte de família, estaven en lluita pràcticament constant contra els anglesos. Durant aquest temps, Montpeller era focus d'atracció mèdica⁷, però pel que hem dit abans els interessats estudiaven a Montpeller i feien l'examen de grau a Avinyó, que pel fet de ser una ciutat pontifícia a efectes acadèmics tenia immunitat. Un altre focus era Espanya,⁸ les universitats castellanes, per no haver-se incorporat a les noves teories mèdiques, el centre de gravetat de l'ensenyament es traslladà a les de València, Lleida, Cervera, Osca, Barcelona i també Palma de Mallorca, que sí ho feren.

Itàlia fou un gran centre d'atracció, era l'època de Morgagni, que inicià la medicina anatomoclínica, i Bolònia, Pàdua i Nàpols eren llocs d'arribada d'estudiants.

Però a Menorca, pel que fa a Miquel Oleo, fou sobretot l'escola de Leiden el punt de referència i de la qual fou cap Boerhave i Van Swieten, el seu deixeble més avantatjat. La pràctica mèdica de Leiden fou traslladada pels seus continuadors a les universitats escoceses, en especial Edimburg i Glasgow i feren una medicina d'hospital i a la capçalera del llit, dirigida per l'empirisme ideològic britànic, sense rebutjar de pla la medicina sistemàtica a manera d'un cert eclecticisme. En aquest temps, Edimburg fou una de les universitats millors del món.⁹ Oxford i Cambridge tenien molta fama oficial i social però no feren res per l'evolució de la medicina a Gran Bretanya.

El motiu pel qual ens hem detingut, potser una mica massa, sobre aquest fet és perquè a la vinguda dels anglesos a Menorca, dugueren de guarnició el 22

⁷ José M^a López Piñero. *La escuela de Montpellier en el siglo XVIII*. Historia Universal de la Medicina. Direct. Pedro Laín Entralgo. Ed. Salvat. Barcelona, 1973.

⁸ Luis Granjel. *La sociedad española del siglo XVIII*. Ed. de la Universidad de Salamanca, 1979.

⁹ Kennet Dewhurst. *Clinica y Patología de la Ilustración en Gran Bretaña*. Historia Universal de la Medicina (1973).

Regiment d'Infanteria de Highlanders d'Escòcia i escocesos foren els metges dels batallons, enginyers científics d'aquella unitat, i igualment alguns metges de l'armada havien estudiat a Edimburg, on es generalitzà i era fàcil o molt fàcil assolir el grau de Doctor *in absentia*, és a dir, estudiant i practicant fora de la Universitat,¹⁰ però el qui volia estudiar podia assolir grans coneixements i així ho feren una gran renglera de celebritats, que en el pensament estaven entre el materialisme de Boerhave i el vitalisme de Robert Whytt i William Cullen.

He dit abans que les circumstàncies en tot sentit foren canviants i per Miguel Oleo des dels 17 anys fins als 24, temps més o manco de la seva formació, l'illa va estar sotmesa als francesos i a noves influències. Mai una conquesta no havia tingut tanta repercussió nacional com la que tingué a França la de Menorca. Tota França vibrava, L'illa fou visitada per científics, artistes, homes d'estat i per tothom que comptava una mica a la nació. Amb els francesos entrà novament el recolzament a la religió catòlica, i el rebuig al protestantisme, però al mateix temps entrà també la Il·lustració, el Racionalisme, la Nova Ciència de París i a nivell doctrinal l'escola de Montpeller. Amb l'Armada vingué el metge Passerat de la Chapelle que escrigué una topografia mèdica de l'illa i amb el Regiment de Languedoc els metges que havien estudiat, la majoria, a Montpeller dugueren l'animisme de Sthal, que en aquella universitat era portaveu, Barthez, Pinel, Lieutaud, etc.

La característica de la medicina de la Il·lustració fou la recerca constant d'una via entre el mecanicisme i l'animisme, la mateixa pugna que hi havia a la Gran Bretanya entre els materialistes i vitalistes. Miquel Oleo prengué contacte amb aquesta escola a través de llibres i dels metges francesos, com comenta repetidament a la seva obra. I Miquel Oleo, encara que a Espanya el seduïa especialment el Dr. Piquer, va fer l'únic que podia fer davant la mala situació: adaptar-se i aprendre francès i dels francesos, com va fer abans amb l'anglès i els britànics, però això és una altra història.

Veiem pel que hem dit abans, que era freqüent assolir el grau *in absentia* i nosaltres a vegades havíem pensat que Miquel Oleo hagués elegit aquesta opció. L'atenció al document que present ens va treure de dubtes. El document és un manuscrit en llatí de l'Arxiu de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, que consta de cinc folis escrits a dues cares, signat pel Miquel Oleo Quadrado l'any 1778 i titulat *Historia ad inventorum in*

¹⁰ Lester King. id.

cadaveres Perillustris Domini Gabrielis Roig, Civitelle Prepositi ac Vicarii Generalis Minoricarum quem morti tradidit lethalis morbus, assistentibus Dre Martino Cursach, Dre Joanne Mercadal, Dre Michelis Oleo ac Dre Antonio Parpal. Una clau horizontal separa aquests conceptes dels següents: Magistro suo Doctori Joanni Mercadal Aesculapii Discipulo quam optime merito ac Dri Antonio Parpal M. D.D i un espai mes avall Michelis Oleo M.D. i seguidament ve el text.

El contingut és una relació de les troballes a la necròpsia practicada a un personatge il·lustre i Vicari General de Menorca, D. Gabriel Roig, el que en vida sostingué una lluita aferrissada contra les autoritats angleses¹¹ per la defensa dels drets de l'Església Catòlica. Es tracta d'un escrit que Miquel Oleo Quadrado dirigex *al seu Mestre Joan Mercadal Dexeble de Aesculapi amb el major mèrit i al Dr. Antoni Parpal*. Filològicament creien que és així perquè és una oració en la qual el subjecte, el verb i el predicatiu són tàctics. Aquí el subjecte és qui firma l'escrit (Miquel Oleo), el complement directe és la cosa, l'escrit en si, i el complement indirecte, és a qui va dirigit l'escrit; per això i com correspon, *Magistro suo va en datiu i doctori Joanni Mercadal també en datiu per aposició amb Magistro suo..*

Segons el document, per tant, hi va haver una relació de mestre deixeble, entre Joan Mercadal i Miquel Oleo. Creiem que el document és clar però és interessant veure si altres fets corroboren o no el dit document. Els arguments són els següents:

Jose M. Vidal Hernández a *Enciclopèdia Pràctica de Medicina i Salut de Balears* .p 627-628. AA VV. Direct, Bartolomé Beltran. Ed. Promallorca, 1995. Mallorca. diu que Joan Mercadal Juanico (1734-1804) va néixer a Maó. Es Llicencià en Medicina a la Universitat de València i hi obtingué el grau de Doctor, que exercí tota la seva vida a Maó i en els seus inicis va fer classes en aquella ciutat a aquells estudiants que desitjaven preparar-se per a l'exercici de la professió mèdica; Joan Mercadal fou després protomèdic de Maó¹² Fou jurat, guardonat pel Comte de Cifuentes, que fou governador de l'illa de Menorca en conquerir Espanya l'illa l'any 1782. Joan Mercadal publicà entre altres coses, *Método para la curación de las viruelas de la presente epidemia, conforme a las observaciones i doctrina de los autores*. Joan Mercadal tenia cinc anys més que Miquel Oleo, és a

¹¹ Gabriel Vila Anglada *Heroismo del Clero menorquin durante las dominaciones británicas* , publicadas en el diario de Ciudadela La Verdad. Ciudadela 1912

¹² J. Miguel Vidal Hernández .*Una Sociedad Médica a la Menorca Británica* . Institut Menorquí d' Estudis 1998

dir que el temps que aquest necessitava ensenyament, Joan Mercadal impartia classes de medicina a Maó

L'any 1739, any que nasqué Miquel Oleo esclatà la guerra en la qual França i Espanya lliutaren contra la Gran Bretanya. L'any 1741 morí el pare Francesc Oleo Canet,¹³ als 43 anys, que en vida fou comerciant i deixà la mare amb sis fills:¹⁴ Miquel, amb dos anys; la germana Josepa, que havia nascut el mateix any; el major, Francesc, tenia quinze anys, dotze na Rafela, i na Joana i na Margarida nou i cinc respectivament. Com aquell que diu, tots cabien davall una escudella.

Per un document de l'A.H.M. de Ciutadella, el Llibre de Manifests de l'any 1768, núm. 195 que la mare pagà d'imposts sobre les seues rendes 17 Lliures, i 4 sous. Com es pagava el 8% del que els bens produïen, tenim que els beneficis que treien del patrimoni eren 221 lliures. Tot junt no era gaire cosa, havien de mirar com gastaven els diners, i la situació de la família podia ser un factor essencial en l'elecció de Miquel Oleo.

Aquesta frase del *seu mestre*, encara que D. Miquel Oleo era molt efusiu en les expressions d'admiració, a la seva obra no la digué mai a ningú. De Boerhaave fa moltes alabances i sols una vegada l'anomena *el maestro insuperable*.¹⁵ De Jacinto de Andrés¹⁶, diu que fou *la honra de Catalunya y de Piquer*¹⁷; *aquel sublime talento, aquel astro que iluminó el horizonte de España en todo género de asuntos, aquel que no dejó de tocar piedra alguna de quantas componen el espacioso templo de Esculapio, ni un ramo siquiera de quantos abarcan nuestra Facultad etc., etc.* Quan diu la Facultat no es refereix a la Institució, i sí a la Facultat de curar, és a dir l'exercici de la professió mèdica com es deixa entendre a molts de passatges de la seva obra.

Per tant creiem que la frase: *Al seu Mestre*, té tot el valor de la seva expressió real. Finalment volem dir que el Dr. Miquel Oleo va fer de mestre

¹³ Del Llibre de Difunts corresponent al 31 de Julio de 1741 de la Cúria del Bisbat de Menorca a Ciutadella.

¹⁴ Del Llibre de matrimonis, naixements i albats de la Cúria del Bisbat de Menorca a Ciutadella, corresponents a les mateixes dades

¹⁵ Oleo Quadrado Miquel *Historia ad inventorum in cadaveris perillustris dōmini Gabrielis Roig* p. 4. Inédito

¹⁶ Oleo Quadrado Miguel *Disertacio médico-práctica sobre la contractura de la mandíbula inferior en los niños* . p 12 . Inedito

¹⁷ Oleo Quadrado Miguel. *Disertacio médico práctica sobre la contractura de la mandíbula inferior en los niños*. p. 59 . Inédito.

a altres estudiants i que al manco un dels dos fills metges va seguir el camí de la in Absencia. Així veiem com a un treball seu¹⁸ diu: *Aquel mi estimado hijo nació el 18 de Julio de 1783, de temperamento sanguíneo y dotado por naturaleza sino me alucina la paternidad, de una afición y de una penetración mas que regular que a su tiempo unió con la aplicación mui viva a las pocas letras que enseñan en esta corta isla. Impuesto tal que en la latinidad idónea, francés, inglés, italiano, un poco de buena física, con tal qual noción de Anatomía, Geografía e Historia, le di el curso de medicina, el quarto que fue de los que he dado aqui, que siguió con igual celeridad y aprovechamiento. Concluidas estas laboriosas tareas, le envié a practicar la Facultad en Palma de Mallorca con otro su hermano también médico y casado allá¹⁹ y que la ejercía con algun aplauso, y no solamente con él, si que también con el Dr Evinent y mas particularmente con el primer médico de aquel Real y Militar Hospital Dr. D. Antonio Almodovar bien conocido por su talento i aplicación y en las tardes con los expresados, siguiendo al mismo tiempo el curso de Anatomía y Cirugia con D. Sebastián Montaner y la clínica con los mismos, su hermano y el Dr Evinent. Concluida aquella tarea que siguió alrededor de un año, se graduó en Pisa el 1º de Agosto de 1804 y llegado aquí lo envié a Mahón en aquel Real Hospital Militar con su primer médico el Dr D. Antonio Hernandez bastante conocido en la Facultad por sus eméritas obras.*

És una exposició clara, de com es podia formar un metge amb sentit, i esforç, sense anar a escoltar les lectures de medicina galènica dels professors a la Universitat. Creiem que la nostra opinió té, pel que hem dit un suport lògic i per les dades que tenim d'altres metges, podem dir que fou molt freqüent a Menorca el segle XVIII la fórmula d'estudiar sota l'ensenyament d'un metge de l'illa i anar únicament a la universitat per l'examen de grau.

Trobar on assolí el grau el Dr. Miquel Oleo és important pel fet de ser un coneixement i estarem atents a la circumstància, però pel seu cabal intel·lectual sempre serà un fet circumstancial.

¹⁸ Oleo Quadrado Miguel. Historia de la rara enfermedad del Dr Miguel Oleo Carrió, médico de Ciudadela de la isla de Menorca, que con el motivo de hallarse Socio Intimo de la Real Academia Médico Práctica de Barcelona, la dirige particularmente a tan erudito cuerpo. Archivo de la R.A. de M. Escrituras Manuscritas. Inédito.

¹⁹ Es tracta del Dr. Francesc Oleo Carrió que segons les dades de l'Arxiu de la Cúria de Ciutadella nasqué l'any 1777.